

POLITYKA W ZAKRESIE BADAŃ NAUKOWYCH I ROZWOJU TECHNOLOGICZNEGO

Już od czasu podpisania pierwszych traktatów wspólnotowych europejska polityka w zakresie badań naukowych i rozwoju technologicznego (BRT) zajmuje ważne miejsce w europejskim prawodawstwie, a wraz z ustanowieniem europejskiego programu ramowego w zakresie badań na początku lat 80. ubiegłego wieku została dodatkowo rozszerzona. Od 2014 r. większość unijnych funduszy na badania naukowe jest w dużej mierze zgrupowana wokół programu „Horyzont 2020” – 8. programu ramowego UE w zakresie badań naukowych i innowacji na lata 2014-2020, którego celem jest zapewnienie konkurencyjności Europy na świecie. Zastępujący go „Horyzont Europa” – kolejny unijny program w zakresie badań naukowych i innowacji – zostanie uruchomiony w 2021 r. na okres 2021-2027.

PODSTAWA PRAWNA

Artykuły 179-190 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE).

CELE

Od chwili wejścia w życie Jednolitego aktu europejskiego (JAE) celem polityki UE w zakresie BRT jest wzmacnianie bazy naukowej i technologicznej przemysłu UE i zwiększanie jego międzynarodowej konkurencyjności. Ponadto art. 179 TFUE stanowi, że „Unia ma na celu wzmacnianie swojej bazy naukowej i technologicznej przez utworzenie europejskiej przestrzeni badawczej, w której naukowcy, wiedza naukowa i technologie podlegają swobodnej wymianie”.

OSIĄGNIĘCIA

A. Programy ramowe w zakresie badań naukowych

Pierwszy program ramowy (PR) został ustanowiony w 1983 r. na okres czterech lat. W ciągu następnych 30 lat kolejne programy ramowe dostarczały wsparcia finansowego dla wdrażania polityk UE w zakresie badań i innowacji. Ich cel zmienił się: z programów wsparcia współpracy transgranicznej w dziedzinie badań naukowych i technologii przekształciły się w programy wspierające prawdziwie europejską koordynację działań i polityk. Obecnie największy i najambitniejszy jest 8. program ramowy „Horyzont 2020” z budżetem w wysokości prawie 80 mld EUR. Ponadto polityka spójności i inne programy unijne oferują możliwości związane z badaniami naukowymi, takie jak europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne,

COSME, Erasmus+, program LIFE, instrument „Łącząc Europę” oraz unijne programy w dziedzinie zdrowia.

B. (Międzynarodowa) koordynacja i współpraca

W 2002 r. uruchomiono system sieci europejskiej przestrzeni badawczej (ERANET) mający na celu wspieranie koordynacji i współpracy krajowych i regionalnych programów badawczych oraz lepszą koordynację programów realizowanych w państwach członkowskich i państwach stowarzyszonych poprzez tworzenie sieci, w tym „wzajemne otwieranie się na siebie” programów i realizację wspólnych działań. W tym samym duchu współpracy i koordynacji program „Horyzont 2020” pokrywa koszty operacyjne europejskiej współpracy naukowo-technicznej, międzyrządowego programu europejskiej współpracy naukowo-technicznej mającego na celu koordynację na szczeblu UE prac badawczych finansowanych ze środków krajowych. Ponadto „Horyzont 2020” koordynuje przewidziane w nim działania z międzyrządową inicjatywą EUREKA, aby promować międzynarodowe i ukierunkowane na rynek badania naukowe i innowacje.

C. Europejski Instytut Innowacji i Technologii

Europejski Instytut Innowacji i Technologii został utworzony w 2008 r. z myślą o stymulowaniu i tworzeniu najlepszych na skalę międzynarodową innowacji przez utworzenie silnie zintegrowanych wspólnot wiedzy i innowacji (WWiI). W ramach WWiI przedstawiciele szkolnictwa wyższego, instytucji badawczych, sfery biznesu i przedsiębiorczości pracują nad nowymi innowacjami i nowymi modelami innowacji mogącymi stać się źródłem inspiracji dla innych.

UCZESTNICTWO

W typowym projekcie finansowanym ze środków UE udział biorą osoby prawne, tj. uczelnie wyższe, ośrodki badawcze, przedsiębiorstwa (również małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP)), i indywidualni badacze z kilku państw członkowskich oraz z państw stowarzyszonych i państw trzecich. UE dysponuje kilkoma środkami umożliwiającymi osiągnięcie celów z zakresu badań naukowych i rozwoju technologicznego (BRT) określonych w programach szczegółowych:

- działania bezpośrednie prowadzone przez Wspólne Centrum Badawcze (JRC), które w całości finansowane są ze środków UE. Są to:
- działania pośrednie, w tym: (i) wspólnie realizowane projekty badawcze prowadzone przez konsorcja osób prawnych w państwach członkowskich, państwach stowarzyszonych i państwach trzecich; (ii) sieci doskonałości (wspólny program działań prowadzony przez wiele organizacji badawczych łączących swoje działania w danej dziedzinie); (iii) działania koordynujące i wspierające; (iv) projekty indywidualne (wsparcie na rzecz badań pionierskich); lub (v) wsparcie na rzecz kształcenia i rozwoju kariery naukowców, w szczególności wykorzystywane do realizacji działań „Maria Skłodowska-Curie”.

PROGRAM „HORYZONT 2020”

W listopadzie 2011 r. Komisja wystąpiła z pakietem ustawodawczym dotyczącym programu ramowego UE na lata 2014-2020 „Horyzont 2020”. „Horyzont 2020” jest pierwszym programem UE integrującym badania naukowe i innowacje z większym wsparciem dla partnerstw publiczno-prywatnych (PPP), innowacyjnych MŚP oraz wykorzystania instrumentów finansowych.

Poprzez wprowadzenie jednolitego zbioru zasad program „Horyzont 2020” umożliwia wprowadzenie znacznych uproszczeń oraz sprostanie wyzwaniom, przed jakimi stoją nasze społeczeństwa, dzięki zmniejszeniu dystansu między światem nauki a rynkiem, np. dzięki wsparciu innowacyjnych przedsiębiorstw w wykorzystaniu innowacji technologicznych do tworzenia funkcjonalnych produktów o rzeczywistym potencjale komercyjnym. To podejście rynkowe obejmuje tworzenie partnerstw między sektorem prywatnym a państwami członkowskimi w celu wykorzystania potrzebnych zasobów.

Zwraca się także uwagę na zwiększanie udziału w programach unijnych MŚP, przemysłu, kobiet naukowców oraz uczestników z nowych państw członkowskich i państw trzecich.

„Horyzont 2020” opiera się na trzech głównych filarach:

- doskonałej bazie naukowej: wspiera pozycję UE jako światowego lidera w dziedzinie nauki, przy czym budżet na działania w tej dziedzinie wynosi 24,4 mld EUR i obejmuje zwiększoną o 77% pulę środków dla Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych (ERBN);
- wiodącej roli w przemyśle: pomaga w zapewnieniu czołowej pozycji przemysłu w dziedzinie innowacji, a przeznaczony na nie budżet wynosi 17,01 mld EUR; w tej kwocie uwzględniono 13,5 mld EUR na kluczowe technologie, a także na cele związane z większym dostępem do kapitału i udzielaniem wsparcia MŚP;
- wyzwaniach społecznych: przeznaczona 29,68 mld EUR na rozwiązanie siedmiu europejskich wyzwań społecznych: zdrowie, zmiany demograficzne i dobrostan; bezpieczeństwo żywnościowe, zrównoważone rolnictwo, badania mórz i wód śródlądowych oraz biogospodarka; bezpieczna, ekologiczna i efektywna energia; inteligentny, ekologiczny i zintegrowany transport; działania w dziedzinie klimatu, efektywna gospodarka zasobami i surowcami; Europa w zmieniającym się świecie – integracyjne, innowacyjne i refleksyjne społeczeństwa; oraz bezpieczne społeczeństwa – ochrona wolności i bezpieczeństwa Europy i jej obywateli.

Niektóre priorytety są uwzględnione w obrębie trzech filarów programu „Horyzont 2020” oraz pomiędzy tymi filarami. Chodzi o równość płci i uwzględnianie aspektu płci w obszarze badań naukowych; nauki społeczne, gospodarcze i humanistyczne; współpracę międzynarodową; oraz wspieranie funkcjonowania i osiągnięć europejskiej przestrzeni badawczej i Unii innowacji oraz udział w innych sztanarowych inicjatywach programu Europa 2020 (np. agendzie cyfrowej).

Aby zachęcać MŚP do udziału Komisja zaproponowała specjalny instrument finansowy zapewniający dotacje na rzecz badań i rozwoju, a także oferujący wsparcie w zakresie

wprowadzania na rynek dzięki instrumentom dostępu do kapitału (funduszom dla inwestycji na wczesnym i zaawansowanym etapie) oraz instrumentom zobowiązań (np. pożyczkom, gwarancjom).

W listopadzie 2013 r. Parlament przyjął wieloletnie ramy finansowe, w których przyznał na „Horyzont 2020” środki w wysokości 77 mld EUR (zgodnie z cenami z 2013 r.). Jednak przyjęcie w czerwcu 2015 r. Europejskiego Funduszu na rzecz Inwestycji Strategicznych (EFIS) obniżyło tę kwotę do 74,8 mld EUR.

PROGRAM „HORYZONT EUROPA”

A. Program „Horyzont Europa” na lata 2021-2027

Program „Horyzont Europa” ([COM\(2018\)0435](#)) – przyczyni się do zwiększenia konkurencyjności UE i pomoże w realizacji jej strategicznych priorytetów.

- Otwarta nauka: Kontynuacja filaru „Horyzont 2020” dotyczącego doskonałej bazy naukowej z budżetem w wysokości 22 mld EUR.
- Globalne wyzwania i konkurencyjność przemysłowa: zajmuje się europejską konkurencyjnością przemysłową i realizuje ogólnounijne misje badawcze mające na celu sprostanie konkretnym wyzwaniom społecznym, z budżetem w wysokości 47,6 mld EUR.
- Otwarte innowacje: Ma na celu uczynienie Europy liderem w dziedzinie innowacji tworzących rynek, rozwój ekosystemu innowacji i wzmocnienie Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii (EIT) w celu wspierania integracji przedsiębiorstw, badań naukowych, szkolnictwa wyższego i przedsiębiorczości, z budżetem w wysokości 12 mld EUR.

B. Udział Zjednoczonego Królestwa i program „Horyzont Europa”

Umowa o handlu i współpracy ([ST/5198/2021/INIT](#)) zawarta przez UE i Zjednoczone Królestwo wyraźnie daje Zjednoczonemu Królestwu dostęp do pięciu unijnych programów finansowania, w tym programu „Horyzont Europa”^[1]. Zjednoczone Królestwo będzie płacić za status „państwa stowarzyszonego”, który został przyznany 16 państwom trzecim dawniej stowarzyszonym z programem „Horyzont 2020”, w tym Szwajcarii i Izraelowi.

W kwietniu 2021 r. rząd Zjednoczonego Królestwa ogłosił, że udostępni dodatkowe środki finansowe w wysokości 250 mln GBP na wsparcie uczestnictwa Zjednoczonego Królestwa w programie „Horyzont Europa”.

ROLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO

Od ponad 20 lat Parlament wzywa do coraz bardziej ambitnej polityki UE w zakresie badań i rozwoju i apeluje o znaczne podwyższenie ogólnych wydatków na badania w państwach członkowskich, aby utrzymać i wzmocnić międzynarodową konkurencyjność UE. Parlament opowiada się również za zwiększeniem współpracy z partnerami spoza UE, ścisłą integracją działań podejmowanych w ramach

[1]Artykuły 719 i 720 umowy o handlu i współpracy.

funduszy strukturalnych i programów ramowych oraz ukierunkowanym podejściem do zoptymalizowania udziału MŚP i ułatwienia uczestnictwa słabszym lecz obiecującym podmiotom. Parlament nalegał ponadto, by uprościć procedury i nadać programom ramowym znacznie większą elastyczność, tak aby umożliwić przenoszenie zasobów do bardziej obiecujących obszarów oraz reagować na zmieniające się okoliczności i nowo powstające priorytety w zakresie badań naukowych.

Podczas negocjacji trójstronnych w sprawie pakietu „Horyzont 2020”, w wyniku których w czerwcu 2013 r. osiągnięto porozumienie z Radą, posłom do Parlamentu Europejskiego udało się wprowadzić pewne zmiany do wniosku, w szczególności wprowadzić dwa nowe cele z odrębną strukturą i pozycjami budżetowymi:

- wzmocnienie współpracy i dialogu między środowiskiem naukowym a społeczeństwem i zwiększenie atrakcyjności pracy w dziedzinie badań i rozwoju dla ludzi młodych;
- rozszerzenie grona uczestników programu dzięki łączeniu instytucji w zespoły, twinningowi personelu badawczo-naukowego i wymianie najlepszych praktyk.

Ponadto MŚP otrzymają co najmniej 20% łącznego budżetu filarów „wiodąca rola w przemyśle” i „wyzwania społeczne”. Dodatkowo 7% połączonego budżetu tych filarów przeznaczono na nowe ukierunkowane na MŚP instrumenty mające na celu zwiększenie udziału MŚP w projektach finansowanych w ramach programu „Horyzont 2020”.

Podczas negocjacji w 2015 r. w sprawie budżetu EFIS Parlamentowi udało się ograniczyć maksymalny wkład programu „Horyzont 2020” w EFIS z 2,7 mld EUR do 2,2 mld EUR. Cięcia te nie dotyczyły Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych (ERBN), działań „Marie Skłodowska-Curie” ani programu „Upowszechnianie doskonałości i rozszerzanie uczestnictwa”, ale przede wszystkim objęły inicjatywy: „Doskonała baza naukowa” (cięcia w wysokości 209 mln EUR), „Wiodąca rola w przemyśle” (549 mln EUR) oraz „Wyzwania społeczne” (1 mld EUR).

Parlament zaproponował, aby pula środków finansowych na realizację programu szczegółowego na lata 2021-2027 wynosiła 120 mld EUR w cenach stałych z 2018 r. Kwestie budżetowe pozostały jednak na tym etapie poza zakresem negocjacji, ponieważ wymagają one zakończenia negocjacji w sprawie wieloletnich ram finansowych (WRF) na lata 2021-2027.

27 kwietnia 2021 r. Parlament Europejski większością głosów zagłosował za programem „[Horyzont Europa](#)” dysponującym budżetem w wysokości 95,5 mld EUR, który obejmuje 5,4 mld EUR z europejskiego planu naprawy NextGenerationEU ([rozporządzenie \(UE\) 2021/241](#)), a także dodatkową inwestycją w wysokości 4 mld EUR z UE (WRF). Komisja stosuje już ten program tymczasowo od 1 stycznia 2021 r.

Ponadto w latach 2021-2027 całkowity przydział środków budżetowych w ramach programu „Horyzont Europa” wyniesie 95,517 mld EUR w cenach bieżących z 2021 r.

Frédéric Gouardères
10/2021

